

olyan helyen ahol ennek megvolt a maga társadalmi feltételezettsége: A gazdasági, politikai és ideológiai válság, amelyben már évtizedek óta vergődik a nyugat-európai polgárság az egzisztencialista filozófiában megtele, ami neki való. Róluk is elmondhatjuk azt, amit Marx a vallásos emberekről mondott, hogy ez »azokra jellemző« akik még nem találták meg, vagy pedig elvesztették önmagukat.

A válságból válságba zuhanó dekadens polgárság úgy hozta létre és fejlesztette ki az egzisztencializmust mint kétségbeesett reménytelen tiltakozást a fennálló állapotok ellen. A hullámként egymást követő megrázkódtatások és válsági és gazdasági és szellemi életben, a munkáspártok áruló és elvtelen politikája jó

termőtala] volt az egzisztencializmus kifejlődésének.

E vázlat szerű és hiányos jegyzetek csak arra szolgálnak az olvasónak, hogy könnyebben megértse az egzisztencialista regényről írtakat, hogy valamennyire tisztább képet kapjon róla. Erről nem oldalakat, hanem könyvek sorozatát lehet és kell írni. Sartre filozófiájáról azért is kellett beszélni, mert az elválaszthatatlan az ő regény- és drámaírói munkásságától. Ezzel maga Sartre is tisztában van (gondoljunk csak Sartre céltalan hadakozó és ide-oda vagadalózdó, mindenkit bíráló és támadó közírói és tanulmányírói tevékenységére).

Örülnek, ha ez az írásom szélesebb vita alapját vagy kiindulópontját jelentené.

Sáfrány Imréről

Sáfrány Imre képzőművészetünkben a legfiatalabb nemzedék művészeti szemléletét képviseli és festői törekvéseiben a modern képzőművészetet követi. Művészeti munkássága az utóbbi négy esztendőben bontakozott ki és a negy év művészeti termése érték, felfogás és eredmény tekintetében eltérő és ellentétes fejlődésről, merész és gyakran eredménytelen kísérletezésről, a festészeti problémák új, egyéni (nem egyszer egyénieskedő) és már meghaladott megfogalmazásáról tanuskodik. Festészetében egyaránt kifejezésre jut kétségtelen tehetsége és készsége, hogy a valóságot festői szemlélettel és fejezze ki, de ugyanakkor érvényesül Sáfrány művészetében egy bizonyos kritikálanság és indokolatlan elfogultság a modern nyugati festészet elemeinek döntő szerepéről a modern képzőművészetben. Ez a kettősség és ellentmondás határozza meg Sáfrány művészetének egész jellegét, tartalmát és formai sajátosságait. (Ez a hadakozása a „provinciálizmus” ellen a festői formanyelv európaizálódásáért végigvonult a két önálló kiállítása kepanyagán is és még teljesebben érzékeltette a művészetében jelentkező ellentmondást.) Ugyanakkor Sáfrány művészeti törekvése nem szemléltető önmagukban; alkotásaiban az egész jugoszláv modern, mai képzőművészetének utkeresése, tanácstalansága, kísérletezéssel visszhangjait is felfedezhetjük. Ez a sajátosság elsősorban a formában nyilvánul meg; a formai eredmények döntő értékelvé válnak a képzőművészetnek: a kompozícióban a tárgy, a tartalom másodrangú tényezővé válik a felület egyéni megmunkálásának kísérletében; a szín, színértékek merész, ellentétes szembesítésében, a rajz, a vonal értékének és szerepének hangsúlyozásában jelentkeznek Sáfrány művészetének ismert, bizonyos értelemben uralkodó és állandó jegyei. A képzőművészet, a művészeti kifejezés mesterségbeli tényezőinek túltengése képzőművészetünk alkotásában, az egyéni formanyelv megteremtésére irányuló törekvés (képzőművészeink egy részénél a „fauve”-istáktól az absztrakt művészetig minden hasznavehető és hasznavehetetlen formai eredmény újra forgalomba került — a művészeti alkotásszabadság fogalmának „forradalmi” értelmezéséből) — háttérbe szorította a műalkotás egyéb kérdéseit, mint pl. a tartalmi és formai

elemek kölcsönhatásának, egységének, a képzőművészet társadalmi funkciójának, a művészet és a valóság viszonyának problémáját. Sáfrány művészetét tükrözi vissza legteljesebben, pozitív és negatív vonatkozásokban egyaránt a mai jugoszláviai művészeti törekvéseket.

Sáfrány művészetében azonban ezeken a sajátosságokon túl tartalmazza azokat az elemeket is, melyek alapján munkássága valóban figyelmet érdemel. Elsősorban festőiessége. Ritkán és képzőművészetünkben egészen kivételesen jelentkező egyéni vonás, a valóságnak olyan festői átéléséről és kivettetéséről tanuskodik temperamentum, amely Sáfrány sajátja. A legutóbbi kiállításán a „Dubrovnik-i táj”, „Csendélet” című képein át a legújabb alkotásokig (Gyermekarcok rózsaszínben, Leányfej stb.) a festői temperamentumnak ezt a kivételes, őszinte megnyilatkozását szemléltethetjük. Képeinek sajátos értéket, ízt ad ez a festőiesség, mely néha hiánytalanul leplezi le alkotóját és kényszeríti valómásra a magáraerőszakolt szerep ellenére, néha pedig félszegen és magáraahagyottan vergődik, suttavagva és kihasználatlanul, mert a kísérletezéssel feleslegesen nyomavesztett, eltűnt a képzőművészet tényezői közül. Ez a művészeti látásmód teljes kötetlenséggel érvényesül néhány grafikáján, ahol a tárgy megmunkálása és a grafika eszközei is szükséztávuságra, a lényeg elmondására és az anyag természetéből következő monumentálisra kötelezik. Néhány rajzában hibátlanul találjuk viszont a bácskai magyar falu atmoszféráját típusait, belső ellentmondásainak művészeti kifejezését. S éppen néhány alkotása, olajképei és rajzai is, arról tanuskodnak, hogy Sáfrány művészeti élményanyaga jóval gazdagabb, sokrétűbb, frissebb és erőteljesebb, minthogy kifejezési eszközeinek idegen minták alapján történt szűkítésével és mesterséges egyszerűsítésével nélkülözni tudná a valóság művészeti kivettetéséből származó feszültséget művészetében.

Sáfrány tehetsége, eddigi munkássága s főképpen azok az eredmények, melyeket a két önálló kiállításán rögzíteni és hangsúlyozni kívánt, arra kötelezik hogy több bátorsággal, állhatatossággal és őszinteséggel közeledjék valóságunkhoz, de önmaga festői, művészeti kvalitásaihoz is. (b.)